

Review of the book *Onder voorwaarde*

Groenhuijsen, Marc

Published in:
Delikt en Delinkwent

Publication date:
1997

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Groenhuijsen, M. S. (1997). Review of the book *Onder voorwaarde: Een onderzoek naar de voorwaardelijke veroordeling en andere voorwaardelijk modaliteiten*, F.W. Bleichrodt, 1997. *Delikt en Delinkwent*, 27(8), 789-795.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Boekbespreking

M.S. Groenhuijsen*

F.W. Bleichrodt, *Onder voorwaarde. Een onderzoek naar de voorwaardelijke veroordeling en andere voorwaardelijke modaliteiten*, diss. KU Nijmegen, Gouda Quint, Deventer 1996, XII + 331 p., ISBN 90-387-0503-4, f 85.

1. In 1915 werd in ons land de voorwaardelijke veroordeling ingevoerd. Volgens Overbeek betekende dat één van de meest ingrijpende wijzigingen die het strafrecht 'in zijn duizendenjarig bestaan' heeft gekend. Langemeijer vond dat dit instituut een halve eeuw lang als 'het sieraad van ons strafrecht' heeft gegolden. Mulder en Schootstra hebben opgemerkt dat de voorwaardelijke sancties uitlokken tot rechtsfilosofische en rechtstheoretische beschouwingen. Deze uitlatingen worden allemaal aangehaald in het proefschrift van Bleichrodt (zie p. 253 en p. 33). De auteur kiest zelf voor minder exuberante woorden: 'Een abstracte verhandeling over het strafkarakter van de voorwaardelijke veroordeling kan geen antwoord bieden op de vraag of deze in concrete gevallen het rechtsgevoel bevredigt'. Daarmee is de toon van deze dissertatie direct gezet. Het is een nuchter verslag van een diepgravend onderzoek. Het is, naar mijn bescheiden mening, een voortreffelijk boek over een even moeilijk als belangrijk onderwerp. Laat ik proberen uit te leggen waarom de prestatie van de auteur grote waardering verdient.

2. De voorwaardelijke veroordeling is van groot belang voor ons sanctiestelsel, omdat daaraan twee oogmerken zijn verbonden, die het hart van het strafrechtelijk systeem raken. Enerzijds wordt daarmee gepoogd de korte vrijheidsstraf terug te dringen, anderzijds zou het een probaat middel zijn om recidive te verminderen. Het instrument van de voorwaarde - en het in het vooruitzicht stellen van een meer ingrijpende reactie bij niet naleving daarvan - zou tot een meer effectieve vorm van gedragsbeïnvloeding leiden dan de reeds bestaande strafrechtelijke interventies. Dit inzicht is bepalend geweest voor de

---

* *Hoogleraar straf(proces)recht KU Brabant te Tilburg.*

keuze van de onderwerpen die in dit proefschrift aan de orde worden gesteld. Deel I gaat over de voorwaardelijke veroordeling (v.v.). Daarin wordt de geschiedenis en het rechtskarakter van dit instituut belicht, waarna een gedetailleerde technische uiteenzetting over het geldende recht terzake volgt (hfdst. 1 t/m 7). In deel II behandelt Bleichrodt de voorwaardelijke invrijheidstelling en de 'overige voorwaardelijke modaliteiten', zoals daar zijn het voorwaardelijk sepot, de schorsing van de voorlopige hechtenis, het uitstel van vonniswijzing, de voorwaardelijke maatregelen en de voorwaardelijke gratie (hfdst. 8 en 9). In deel III tenslotte wordt de beschouwing naar een hoger abstractieniveau getild. Daarin buigt de schrijver zich over de essentiële kenmerken van de vrijheidsstraf. Dit leidt hem vervolgens tot een nieuwe plaatsbepaling van de voorwaardelijke veroordeling en dito invrijheidstelling in een veranderend sanctiestelsel (hfdst. 10 t/m 12). Een pikant detail is overigens dat de invoering van de voorwaardelijke veroordeling destijds heel wat oppositie heeft gekregen. De tegenstanders brachten onder andere het argument van dreigende klassejustitie in stelling (p. 20) en wezen de vernieuwing van de hand, omdat het in strijd zou zijn met de beginselen die aan het wetboek van strafrecht ten grondslag lagen (p. 253). Misschien moeten we hier wel van leren dat we ook vandaag nog voorzichtig moeten zijn met het blokkeren van veranderingen op gronden die het meer van conventionele aanvaarding moeten hebben dan van inhoudelijke overtuigingskracht.

3. Ieder hoofdstuk begint met een precieze en heldere probleemstelling en wordt afgesloten met duidelijke conclusies. Dat lijkt vanzelfsprekender dan het is. Een voorbeeld van een goede probleemstelling wordt gevormd door de historische schets van de voorwaardelijke invrijheidstelling (v.i.). Bleichrodt lepelt niet zomaar een hoeveelheid gegevens op, maar gaat na welke doelstellingen de wetgever met de v.i. nastreefde en welke oorzaken zijn aan te geven voor de teloorgang van dit instituut (p. 177). Die concrete vraag levert vervolgens relevante informatie op - ook kwantitatief onderbouwd - en dwingende antwoorden: 'V.i. zou recht doen aan het beginsel dat de overgang van vrijheid naar detentie zo scherp mogelijk, die van detentie naar vrijheid zo geleidelijk mogelijk moet zijn' (p. 178). Het is, wederom fraai uitgedrukt, een 'vorm van conversie van de (vrijheids)straf' (p. 194). En over de oorzaken van de ondergang: 'De standaard toepassing van bijzondere voorwaarden, de eigen koers van de reclassering en van het Hof Arnhem, de steeds meer frequente verlening van v.i., het ontbreken van doeltreffend toezicht en vooral de gebrekkige sa-

menwerking van de verschillende betrokken instanties zijn de v.i. fataal geworden' (p. 187).

Probleemstelling en conclusie moeten met elkaar zijn verbonden door een redenering. Het boek is uitgesproken sterk in de analyse en de argumentatie. Op dit punt ontleen ik een voorbeeld aan Deel I. Bleichrodt neemt de geldende regeling van de voorwaardelijke veroordeling onder de loupe en doet allerlei voorstellen tot verbetering. De beperking van het voorwaardelijke gedeelte tot een derde bij gedeeltelijke voorwaardelijke straffen van meer dan een jaar zou moeten vervallen; de huidige algemene voorwaarde, dat de veroordeelde geen strafbaar feit begaat, acht hij te ruim; art. 14c, lid 2, Sr moet in diverse opzichten worden aangepast en art. 14c, lid 3, Sr moet zelfs worden geschrapt; de koppeling van de betekening van de kennisgeving v.v. en de verstekmededeling aan de ingang van de proeftijd leidt tot problemen; de maximumduur van de proeftijd moet anders worden geregeld; en de nieuwe regeling inzake de aanpassing van v.v. en de tenuitvoerlegging blijkt op vele punten niet bestand tegen het fileermes van Bleichrodt. De schrijver concludeert hard en zakelijk dat de regelgeving op een aanzienlijk aantal punten in technisch-juridisch opzicht te wensen overlaat (p. 174). Jawel, maar er is wel een jurist van formaat voor nodig om dat even duidelijk te maken.

4. Het boek wemelt van de goede voorstellen om bestaande rechtsregels te verbeteren. Niet zelden worden deze ideeën opvallend elegant - ik bedoel: weinig pretentief - naar voren gebracht. De schrijver zegt bijvoorbeeld 'Denkbaar is ...' (onder andere p. 270) of 'Overwogen zou kunnen worden ...' (onder andere p. 288), waarna een absoluut niet te negeren suggestie volgt. Maar belangrijker nog dan deze positiefrechtelijke onderdelen is het theoretische werk dat in deze studie wordt verzet. De kern daarvan is te vinden in hoofdstuk 10. Bleichrodt stelt vast dat de steeds in aantal toenemende soorten en modaliteiten van sancties de overzichtelijkheid van het stelsel in gevaar hebben gebracht. Het is opmerkelijk, zegt hij, dat de invulling van de vrijheidsstraf in de praktijk aan zulke belangrijke veranderingen onderhevig is geweest zonder dat de principiële vraag wordt gesteld hoe ver de differentiatie naar inhoud kan doorgaan zonder het karakter van die sanctie wezenlijk aan te tasten (p. 236). Die vraag beantwoordt de auteur vervolgens door drie 'wezenstrekken' van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf te formuleren. Ten eerste de omstandigheid dat de veroordeelde fysiek kan worden gedwongen te verblijven in de inrichting waarin de straf wordt tenuitvoergelegd. Ten tweede de voortdurende en algemene ondergezagstelling. En ten

derde het feit dat de veroordeelde aan het vrije maatschappelijke verkeer wordt onttrokken (p. 243-244). Bleichrodt pleit voor zuiverheid en - dus - voor een herbezinning op ons palet van sancties. De huidige tendens, weerspiegeld in het voorstel voor een Penitentiaire Beginselenwet (PBW), wijst hij van de hand. Het daarin voorkomende begrip 'penitentiaal programma' staat zo ongeveer symbool voor de slonzigheid waarmee thans wordt omgesprongen met het sanctiestelsel, aangezien dit programma het volle spectrum beslaat van de extra beveiligde inrichting tot en met het volgen van een lichte cursus (p. 246, zie ook p. 278 en 293). Vanuit zijn eigen definitie van de vrijheidsstraf kan ook een eind worden gemaakt aan de huidige praktijk waarin de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf soms overeenkomt met een v.v. of een werkstraf, terwijl de rechter bewust van deze mogelijkheden heeft afgezien (p. 245). De oplossing is volgens de auteur gelegen in het introduceren van een derde modaliteit naast - of beter gezegd: tussen - de onvoorwaardelijke en de voorwaardelijke: de semi-voorwaardelijke (p. 249). Dit is een juridische constructie om elementen van intramurale *vrijheidsontneming* en extramurale *vrijheidsbeperking* te combineren. Het gaat daarbij om 'inbreuken op de persoonlijke vrijheid die zich in het grensgebied tussen vrijheidsbeperking en -beneming bevinden, zoals de plaatsing in een inrichting voor dagdetentie of in een dagtrainingscentrum en het onderwerpen aan bepaalde vormen van intensieve reclasseringsbegeleiding' (p. 296). De rechter zou deze variant zelf kunnen opleggen bij relatief korte straffen of de administratie kunnen machtigen dit toe te passen in het kader van detentiefasering bij langdurige straffen (p. 250). Deze principiële beschouwing opent allerlei nieuwe perspectieven. Een belangrijk voordeel van de herordening die Bleichrodt aanbrengt is bijvoorbeeld dat de vele alternatieve sancties die in de praktijk zijn gegroeid, in dit systeem een theoretisch verantwoorde plaats kunnen krijgen. De lichte leerprojecten, waarvan er inmiddels tientallen zijn, behoren naar hun aard te worden opgelegd als bijzondere voorwaarde in het kader van een v.v. De zware projecten daarentegen - die veelal een enorm beslag leggen op de bewegingsvrijheid van de veroordeelde - zouden een plaats kunnen krijgen als semi-voorwaardelijke modaliteit van de vrijheidsstraf (p. 366). De juridische constructie van al deze sancties is van groot belang, onder andere om een adequate rechtspositie van de veroordeelde te waarborgen. Daarin is ook de betekenis gelegen van het laatste hoofdstuk van dit boek, waarin een nieuw stelsel van voorwaardelijke invrijheidstelling wordt bepleit (p. 275). Een kernargument daarvoor is dat de dreiging van herroeping kan worden benut om het gedrag van de veroordeelde te beïnvloeden

en dat het een juridische basis biedt voor nazorg in een verplichtend kader (p. 281). Bleichrodt stelt een uitgebalanceerd systeem voor, waarin overeenkomsten en verschillen met detentiefasering en diverse vormen van verlop precies worden uitgewerkt. De v.i. zou in zijn visie vrijwel automatisch moeten plaatshebben na plaatsing van langgestraften in een semi-voorwaardelijke modaliteit. Ten aanzien van de overige gedetineerden dient een meer geïndividualiseerde afweging plaats te hebben, maar niet - zoals onlangs wel is voorgesteld - in termen van beloning voor goed gedrag in de inrichting. Vermeldenswaard is nog dat Bleichrodt van mening is dat v.i. niet mogelijk zou moeten zijn voordat twee derde van de straftijd is verstreken (p. 289). Bij de nadere invulling van de v.i.-nieuwe stijl (voorwaarden, controle, herroeping, proeftijd, en dergelijke) grijpt de auteur herhaaldelijk terug op de regeling van de v.v.

5. Over enkele onderwerpen die in dit boek aan de orde zijn dienen aparte opmerkingen te worden gemaakt. Ten eerste het jeugdstrafrecht. Bleichrodt brengt dit rechtsgebied herhaaldelijk ter sprake (zie vooral p. 186, 261). Het is uitgesproken verhelderend om de bepalingen uit het commune strafrecht te confronteren met het regiem voor jeugdigen. De overeenkomsten en afwijkingen geven immers beter zicht op de belangen die kennelijk op het spel staan. Interessant is bijvoorbeeld de gedachte van de auteur dat uitstel van vonniswijzing, de voorwaardelijke opschorting van de strafoplegging, voor volwassenen niet maar voor jeugdigen wel door de beugel kan (p. 215). Hoewel ik aarzel of hij het hier bij het rechte eind heeft, maakt het voorbeeld duidelijk dat de enkele vergelijking kan leiden tot vruchtbaar doorvragen.

Een tweede onderwerp is het huisarrest. Bleichrodt moet niets hebben van de experimenten met elektronisch gecontroleerd huisarrest. Hij spreekt van 'een vrijwel totale greep op het doen en laten van de veroordeelde' die de spankracht van de bijzondere voorwaarde te buiten gaat (p. 101; nogmaals op p. 127; vgl. ook p. 208, 213). Aan het eind van het boek blijkt elektronisch toezicht typisch een voorbeeld te zijn van een uitingsvorm van de semi-voorwaardelijke vorm van de vrijheidsstraf (p. 370). Daar is veel voor te zeggen.

Het derde onderwerp betreft de verhouding tussen transactie en voorwaardelijk sepot. Bleichrodt stelt dat de eerste figuur verwant is met de onvoorwaardelijke veroordeling, de laatste met de v.v. (p. 301). Hij steunt het idee van De Jong om beide vormen van buitengerechtelijke afdoening duidelijk te blijven scheiden en wijst het voorstel tot integratie - in de literatuur ook wel naar voren gebracht - van de hand. Misschien zijn de verschillen van inzicht op dit punt

minder groot dan op het eerste gezicht het geval lijkt te zijn. Of: wellicht is het meer een kwestie van strategie dan van inhoud. Ik denk dat alle auteurs accoord kunnen gaan met de dogmatische scheiding die Bleichrodt voorstaat. Maar het probleem is - en de schrijver is de eerste om dat te onderkennen, getuige zijn constatering over de nota 'Voor straf werken en leren' - dat de praktijk al jarenlang een *afnemende* erkenning te zien geeft van het verschil tussen voorwaardelijk sepot en transactie. En dan rijst de vraag naar de meest effectieve omgang met deze vervlechting. Bleichrodt kiest, met De Jong, voor het nogmaals benadrukken van wezenlijke verschillen; Van Kalmthout en ik verwachten daar niet zo veel van en willen misbruik en oneigenlijke elementen uitzuiveren door de transactieregeling als een basismodel voor beide rechtsfiguren te beschouwen. Dogmatisch hebben Bleichrodt en De Jong waarschijnlijk gelijk, maar rechtspolitiek bezien denk ik niet dat dat gelijk ook leidt tot een optimale rechtsbescherming.

Tenslotte de schadevergoeding. Op p. 202 meldt Bleichrodt dat zonder specifieke wettelijke voorziening de in art. 14c, lid 2, *Sr afzonderlijk* gerubriceerde voorwaarden niet aan een voorwaardelijk sepot kunnen worden verbonden, met uitzondering van schadevergoeding 'omdat de desbetreffende verplichting reeds uit de wet voortvloeit en ook zonder expliciete bepaling aan een v.v. zou kunnen worden verbonden.' Ongeveer op dezelfde grond vindt de auteur dat de verplichting tot schadevergoeding een uitzondering vormt op de hoofdregel dat wettelijke sancties niet kunnen worden toegepast in het kader van uitstel van vonniswijzing (p. 213). Gelet op deze argumentatie is dan - althans voor mij - niet goed te begrijpen waarom hij schadevergoeding als voorwaarde bij schorsing van de voorlopige hechtenis als 'onrechtmatig' aanmerkt omdat zij noch is terug te voeren op de toepasselijke grond voor dit dwangmiddel, noch tot de noodzaak van bereikbaarheid van de verdachte (p. 209). Terughoudendheid lijkt mij in deze geboden, maar categorische afwijzing gaat mij te ver.

6. Daarmee kom ik toe aan de minder sterke kanten van dit boek. Die zijn opvallend beperkt. Natuurlijk zijn er de onvermijdelijke kleinigheden waar de schrijver zich, althans naar mijn oordeel, vergist. Zo billijkt hij de rechtspraak waarin het ontbreken van vermelding van de algemene voorwaarde in een vonnis niet fataal wordt geacht. 'Het vonnis is immers niet voor misverstand vatbaar, omdat de algemene voorwaarde van rechtswege geldt' (p. 57). Hier wint de jurist het mijns inziens ten onrechte van het perspectief van de gewone burger (zie ook p. 107 en 112). En men zou best iets kunnen aan-

merken op de wijze waarop Bleichrodt af en toe buitenlands recht in zijn betoog betreft (de 'sémi liberté' op p. 249; de 'intensive probation supervision' op p. 267 en de Spaanse situatie op p. 288). Het zou boek en schrijver tekort doen te lang stil te blijven staan bij dit type ondergeschikte punten. Belangrijker is de kwestie van het toezicht op de naleving van de gestelde voorwaarden (p. 127 e.v.). Dit is een van de weinige onderwerpen waar hij dieper had kunnen graven. Na enkele algemene beschouwingen luiden zijn conclusies 'dat er geen reden is de noodklok te luiden over de controleerbaarheid van de bijzondere voorwaarde', maar ook dat 'de wijze waarop het toezicht in de praktijk functioneert voor verbetering vatbaar is'. Deze ene paragraaf heeft een 'enerzijds-anderzijds-gehalte' dat gelukkig in de rest van de studie nergens wordt bereikt.

7. In alle oprechtheid moet ik gewoon zeggen: dit is een van de beste proefschriften die ik in lange tijd heb bestudeerd. De centrale gedachtengang in het boek bestaat uit een mooie, gave en complete redenering. Deze studie vormt weer eens het bewijs dat de beste dissertaties van nu niet onder doen voor de beste van vroeger. Laten we de term 'AIO-proefschrift' definitief uit het academische woordenboek schrappen.